

Dit informatieblad, opgesteld in opdracht van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, is bedoeld voor gemeenten en professionals die meer willen weten over de Turks-Nederlandse gemeenschappen. Deze gemeenschap is zeer divers en bestaat uit verschillende etnische, religieuze en politieke groeperingen. We beschrijven de dynamiek in de gemeenschap en het effect van diasporabeleid.

Met 'diasporabeleid' bedoelen we het beleid vanuit Turkije gericht op de bevolking met een Turkse nationaliteit in het buitenland. Dit beleid kan als ondersteunend worden ervaren, bijvoorbeeld als het gaat om imams die naar Nederland komen en door Turkije worden betaald. Maar het kan ook als ongewenst worden ervaren, bijvoorbeeld als het beleid uit Turkije bij de gemeenschap een gevoel van onveiligheid oproept.

Het doel van dit informatieblad is kennis over dit thema te vergroten en concrete handelingsperspectieven aan te bieden om spanningen, die samenhangen met het diasporabeleid, te herkennen en er beter mee om te kunnen gaan.

Om de dynamiek binnen de gemeenschap in Nederland te kunnen begrijpen, geven we eerst wat informatie over de migratiegeschiedenis en de sociaaleconomische positie. Daarna gaan we in op de verschillende groeperingen binnen de Turks-Nederlandse gemeenschap en de spanningen die er kunnen zijn in relatie tot het diasporabeleid. Tot slot geven we tips voor gemeenten en professionals.

INFORMATIEBLAD

Auteurs: Hans Bellaart

De ontwikkelingen binnen de Turks-Nederlandse gemeenschap

Migratie en vlucht naar Nederland

De meeste migranten uit Turkije kwamen als gastarbeiders naar Nederland in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Het waren vooral laagopgeleide mannen en een deel van hen had een Koerdische achtergrond. Later lieten zij hun gezinnen overkomen. Van 1995 tot en met 2010 bestond bijna 80 procent van de totale immigratie uit Turkije uit gezinsmigratie¹. In mindere mate kwamen er ook politieke vluchtelingen uit Turkije.

Er kwamen bijvoorbeeld tussen 1976 en 1983 ongeveer 3.100 christenen als vluchteling naar Nederland. Dat waren zowel Armenen als Syrisch-orthodoxe Suryoye.² Zij kwamen overwegend in Twente terecht en voegden zich bij geloofsgenoten die daarvoor als gastarbeiders naar Nederland waren gekomen.³ In die jaren vroegen ook honderden Koerden asiel aan in Nederland. Het ging om politieke activisten, maar na 1984 ging het ook om duizenden Koerden die het geweld tussen de PKK en de Turkse staat en de verwoesting van dorpen ontvluchtten.

Gezinsvorming en -hereniging is nu nog steeds de belangrijkste reden voor migranten uit Turkije om naar Nederland te komen, daarnaast komt zo'n 40% voor (hooggeschoolde) arbeid of studie. Het aantal asielaanvragen uit Turkije is toegenomen, vooral na de coup poging van 2016.⁴ Het aantal asielaanvragen werd steeds groter en resulteerde in de periode 2021 t/m 2023 bijvoorbeeld tot ruim 8000 asielverzoeken.⁵

¹ CBS, 2024.

² <https://vijfeeuwenmigratie.nl/migratiebeweging/armenen-en-arameers-uit-turkije>.

³ <https://aramesefederatie.org/arameeers/in-nederland/>.

⁴ CBS, 2024.

⁵ CBS Statline/IND, 2024.

De sociaaleconomische positie

Volgens het CBS (2024) woonden er op 1 januari 2024 iets meer dan 457.000 Nederlanders met een Turkse achtergrond in Nederland. Hiervan zijn er 231.600 in Nederland geboren.

De sociaaleconomische positie van Turkse Nederlanders is de afgelopen jaren verbeterd. Vooral van de tweede generatie. Ondanks de vooruitgang is de positie nog wel minder goed dan het gemiddelde van de gehele bevolking. CBS geeft de volgende kerncijfers van het jaar 2022 met betrekking tot Turkse Nederlanders boven de 15 jaar:⁶

- 54,9% had werk in dat jaar. Dat is iets lager dan het gemiddelde van 57%.
- 20,3% had een uitkering. Dat is relatief hoog. Gemiddeld is het 8,1%.
- Het gestandaardiseerd inkomen is met €31.200 lager dan gemiddeld (€38.200).

⁶ CBS, 2024

Verhoudingen tussen Turks-Nederlandse groeperingen

De Turks-Nederlandse gemeenschap bestaat uit een groot aantal verschillende groeperingen, te verdelen naar religieuze, etnische of politieke achtergrond. Niet alle groeperingen kunnen goed met elkaar overweg. Hieronder gaan we daar dieper op in. Kenmerkend voor de Turks-Nederlands gemeenschap is de hoge organisatiegraad. Iedere groepering heeft wel een eigen stichting of vereniging

Verhoudingen tussen religieuze organisaties

De grootste koepelorganisatie in Nederland is de Islamitische Stichting Nederland, (ISN, de Nederlandse vertegenwoordiging van Diyanet). Het Turkse Directoraat voor Religieuze Zaken Diyanet speelt een belangrijke rol in de organisatie en regulering van het geloof, ook voor de Turkse diaspora. Vanaf de jaren zeventig worden er door Diyanet imams uitgezonden naar Europese landen, waaronder Nederland. Ruim 150 moskeeën in Nederland zijn aangesloten bij deze koepelorganisatie. De Turkse overheid betaalt de imams van Diyanet.⁷ Andere koepelorganisaties die onder meer moskeeën beheren zijn Islamitische Gemeenschap Milli Görüş (IGMG) en de Stichting Islamitisch Centrum Nederland (SICN, ook wel Süleymanci genoemd). De drie organisaties hebben ongeveer 220 moskeeën of gebedsruimten in Nederland.

Er zijn ook organisaties die minderheidsgroepen vertegenwoordigen. Deze organisaties staan in het algemeen wat kritischer tegenover de Turkse regering. Dit kan voor spanningen zorgen tegenover de meer overheidsgezinde of nationalistische groeperingen. Ongeveer een kwart van de Turks-Nederlandse gemeenschap bestaat uit Alevieten^{8,9}.

⁷ Sunier & Landman, 2014.

⁸ Soetenhorst, 2016.

⁹ HakDer, 2016.

In Turkije bevonden de alevieten zich sinds 1923 in een minderheidspositie. Zij werden als 'buitenbeentjes' gezien en af en toe zelfs gewelddadig belaagd door ultrarechtse nationalistes.

De levensbeschouwing van deze groep komt voort uit de islam, maar een groot deel van de Alevieten ziet het als een vorm van humanisme.¹⁰ Alevieten komen niet samen in een moskee, maar in een 'cemevi' (een plaats van samenkomst). HABF (voorheen HAK.DER) is de Federatie van Alevitische Verenigingen in Nederland.

Daarnaast zijn er nog kleinere organisaties zoals die van de Said Nursi, de Nurcu's, de Naqshbandi-orde/Menzil en christelijke groepen zoals Nederlanders met een Armeense, Assyrische of Aramese achtergrond (zie ook hieronder). Tevens is er de organisatie Hizmet (van de Gülenbeweging).¹¹ Turkije beschouwt Hizmet sinds de mislukte coup poging van 2016 als een terroristische organisatie.

Verhoudingen tussen etnische organisaties

Binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen bevinden zich verschillende groepen die ook in Turkije tot minderheidsgroeperingen behoren. Naar schatting zijn er in Nederland meer dan 45.000 Nederlanders met een Turks-Koerdische achtergrond.¹² De grootste Nederlands-Koerdische organisatie Demned schat het aantal nog hoger in. Ook wonen er, vooral in Twente, zo'n 15.000 Turks-Armeense Nederlanders, naar schatting van de Federatie Armeense Organisatie Nederland (FAON).¹³

¹⁰ Volkskrant, 13 april 2025.

¹¹ Bruinessen, 2010.

¹² Moors, van den Reek, Vermeulen & Siesling, 2009.

¹³ Veerman & Weitenberg, 2008.

In Nederland wonen volgens de Suryoye Aramese Federatie Nederland rond de 30.000 Suryoye, waarvan de meerderheid in Twente.¹⁴ De Suryoye leggen de nadruk op respectievelijk hun Assyrische of Aramese (niet te verwarren met Armeense) herkomst en dat is terug te zien in de verschillende organisaties van Suryoye in Nederland.

Over het algemeen staan minderheidsgroepen, zoals Koerden, alevieten en Gülen-sympathisanten tegenover groeperingen die meer regeringsgezind of nationalistisch zijn georiënteerd, maar dat geldt zeker niet voor iedereen. Het kan per individu en per situatie verschillen

Kenmerken van culturele- of belangenorganisaties

- De Turks Islamitische Culturele Federatie (TICF) richt zich op sociale en culturele thema's en de belangenbehartiging van de achterban richting de overheid en de samenleving.¹⁵ TICF en ISN zijn gelieerd aan elkaar.
- Turkse Federatie Nederland (TFN) is een organisatie die gebaseerd is op fundamentele van het cultureel Turkse nationalisme van de Turkse politici Alparslan Türkeş en Mustafa Kemal Atatürk. TFN heeft 50 lidorganisaties bestaande uit moskeeën, jongerenverenigingen en sportclubs.¹⁶
- Turkse Arbeiders Vereniging (HTIB) is een vereniging die zich inzet voor de gelijke rechten en plichten van Turkse en Koerdische arbeiders in het bijzonder.
- Turks- Nederlands Vrouwenvereniging (HTKB) heeft tot doel de ontwikkeling van Turks-Nederlandse vrouwen te bevorderen en hun belangen te behartigen.

- Federatie van Democratische Verenigingen van Arbeiders uit Turkije (DIDF) zet zich in voor de sociale, economische en politieke rechtsgelijkheid van haar achterban.
- Federatie van de Links-Democratische Verenigingen (DSDF) is een koepelorganisatie die zich inzet voor een gelijke behandeling van de Turks-Nederlandse gemeenschap, het behoud van onderwijs in eigen taal en het behoud van een dubbele nationaliteit.
- Naast vele lokale, zijn er ook diverse landelijke ondernemersorganisaties zoals HOTIAD, MUSIAD, TNOP en HOGIAF. Deze organisaties hebben veelal ook een sociaal-maatschappelijke rol.

Er bestaat geen koepelorganisatie die de gehele Turks-Nederlandse gemeenschappen vertegenwoordigt. Tot juli 2013 trad het [Inspraakorgaan Turken](#) (IOT) wel op als overkoepelend overlegorgaan met de overheid in het kader van de Wet overleg minderhedenbeleid. Toen het landelijk overleg werd beëindigd is de IOT blijven voortbestaan. Lidorganisaties zijn: SICN, DSDF, HTSKF, HTIB, HTKB en HABF (voorheen HAK.DER).

Een andere koepelorganisatie is [Platform Turkse Nederlanders](#) (PTN) voor ondernemers en zelforganisaties. Dit platform komt op voor de belangen van de Turks-Nederlandse gemeenschap. Lidorganisaties zijn: HOTIAD, TFN, IGMG, MUSIAD, TICF, TNOP.

In Europa is de Union International Democrats (UID) actief, een niet-gouvernementele organisatie, die een brug wil slaan tussen Turkije en de Turkse diasporagemeenschappen. De UID heeft nauwe contacten met de Turkse regeringspartij AKP (Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling) en behartigt in verschillende Europese landen de politieke belangen van deze partij.¹⁷

¹⁴ Suryoye Aramese Federatie Nederland, 2024.

¹⁵ <https://ticf.nl/over-ons/ticf/>.

¹⁶ Turkse Federatie, 2024: <http://www.turksefederatie.nl/over-ons> - geraadpleegd in november 2024.

¹⁷ AIVD en NCTV, 2024.

De UID is ook in Nederland actief. De Nederlandse tak van de UID stimuleert en ondersteunt integratie, met behoud van eigen identiteit en wil de politieke participatie van Nederlandse Turken vergroten en verbeteren.¹⁸

Invloed vanuit Turkije

Er zijn verschillende vormen van invloed vanuit Turkije op de Turks-Nederlandse gemeenschap mogelijk: indirecte invloed, diasporabeleid en ongewenste buitenlandse inmenging.

Indirecte invloed

Dit betreft de invloed als gevolg van gebeurtenissen in Turkije, zonder dat dit bewust wordt aangestuurd vanuit de Turkse overheid. Als in dat land spanningen zijn tussen groepen kan dat ook overwaaien naar Nederland. Zoals in 2016 toen Turkije de Gülenbeweging de schuld gaf van de coup poging en hen betitelde als terroristen. Kort na de coup poging waren er protesten en demonstraties in verschillende grote steden in Nederland, vooral in Rotterdam en Deventer. Sympathisanten van de Gülenbeweging werden ook in Nederland door Erdoğan-aanhangers terroristen genoemd, bedreigd en geïntimideerd. Kinderen werden van 'Gülenscholen' afgehaald. Er zijn gebouwen van de Gülenbeweging in brand gestoken en er zijn ruiten ingegoooid. Op sociale media circuleerden al snel lijsten met namen van ondernemers en organisaties die sympathieën zouden hebben voor Gülen en geboycot zouden moeten worden.¹⁹

De positie van de Koerdische minderheid in Turkije werkt door in de verstandhouding tussen Koerdische Nederlanders met roots in Turkije en nationalistisch ingestelde Turks-Nederlandse gemeenschap. Zo werd de pro-Koerdische partij HDP verboden in Turkije, omdat het een verlengstuk zou zijn van de terroristische PKK²⁰. Indirecte invloed zagen we terug in 2019. Toen waren er in verschillende steden, zoals [in Rotterdam](#), demonstraties van burgers met een Koerdische achtergrond tegen de Turkse inval in Noord-Syrië, met gewelddadige confrontaties met nationalistische tegendemonstranten. De afgelopen jaren zijn er weinig incidenten geweest in Nederland. Daarnaast kan een positieve ontwikkeling voor Nederland zijn dat in het voorjaar van 2025 de verhoudingen tussen de Koerden en de Turkse regering lijken te verbeteren sinds PKK-leider Öcalan zijn beweging heeft opgeroepen de wapens neer te leggen.²¹

Tussen de meer nationalistisch ingestelde Turks-Nederlandse groeperingen en de Turks-Armeense minderheid in Nederland kunnen spanningen opblazen in verband met de kwestie van de Armeense genocide. De Turkse overheid ziet de kwestie niet als genocide. Tijdens de jaarlijkse herdenking op 24 april waren in Nederland in het verleden wel eens incidenten, maar de laatste jaren is dit niet meer voorgekomen.

Diasporabeleid

Dit betreft direct beleid vanuit de Turkse overheid richting de diaspora. Het doel is dat Turks-Nederlands gemeenschap buiten Turkije hun taal, cultuur en vaderlandsliefde behouden. De Turkse overheid biedt haar diaspora ondersteuning door onder meer het faciliteren en financieren van taal- en cultuurlessen, het sturen van imams, het ondersteunen van ondernemers en het tegengaan van islamofobie²².

¹⁸ Zie de eigen [facebookpagina](#) van UID Nederland.

¹⁹ Kennisplatform Integratie en Samenleving en ESS, 2019.

²⁰ Europees Parlement, 2021.

²¹ Volkskrant 28-02-2025. Interview met Vahap Coskun. 'Koerden in Turkije en Syrië opgetogen over oproep PKK-leider'.

²² Baser & Erdi Öztürk, 2021.

Het beleid wordt uitgevoerd door Diyanet, de vereniging van Kamers van Koophandel (TOBB), het instituut 'Presidency for Turks Abroad and Related Communities' (YTB) en het Yunus Emre instituut^{23,24} Turkije probeert het nationale belang te dienen met een ideologisch gedreven diasporabeleid. De huidige Turkse regering ziet graag dat de diasporagemeenschap loyaal is aan de Turkse staat, een goede ambassadeur is van Turkije en de sociale en culturele waarden van de AKP heeft geïnternaliseerd²⁵. De Turks-Nederlandse gemeenschappen in het buitenland worden hierin als een belangrijke partner beschouwd²⁶.

Ongewenste buitenlandse inmenging

Dit is een extreme vorm van diasporabeleid, die vanuit Nederlands perspectief een grens overschrijdt, omdat het de democratische rechtsorde kan ondermijnen en de sociale stabiliteit kan bedreigen. Ook kan het negatieve gevolgen hebben voor Nederlandse burgers met een migratieachtergrond. Onder ongewenste buitenlandse inmenging valt elke activiteit die de democratische rechtsorde in Nederland ondermijnt en die wordt ondernomen door een buitenlandse overheid of proxy namens een buitenlandse overheid.²⁷ Bij de AIVD is bekend dat ook Turkije inlichtingen verzamelt over of via hun diasporagemeenschappen in Nederland.²⁸

In de nasleep van de eerdergenoemde coup poging in 2016 betrof dat bijvoorbeeld 'kliklijnen' om namen van Gülen-sympathisanten door te geven. In Nederland worden er op dit moment rond deze groepering geen incidenten meer gerapporteerd, maar de onderliggende spanningen zijn er nog. Critici van de huidige Turkse regering durven niet altijd openlijk uit te komen voor

hun standpunten of overtuigingen, omdat ze bang zijn voor de Turkse overheid of omdat ze bang zijn om sociaal buitengesloten te worden door andere Turks-Nederlandse groeperingen.²⁹

De impact op Turkse Nederlanders

De meerderheid van de Turks-Nederlandse gemeenschappen identificeert zich zowel met Turkije als met Nederland. Het grootste deel voelt een sterke band met Turkije, vindt het diasporabeleid positief en laat zich door de visie van de Turkse regering beïnvloeden.³⁰ De ondersteuning door de Turkse overheid van moskeeën, weekendscholen, organisatie van de bedevaart naar Mekka en steun bij het overbrengen van overleden personen naar Turkije wordt breed als positief ervaren.

Een kleiner deel van de gemeenschappen oordeelt negatiever over het diasporabeleid, of voelt zich zelfs erdoor bedreigd.³¹ Uit een enquête onder Turks-Nederlandse gemeenschappen blijkt dat 36% positief is over de rol die Turkije speelt, terwijl 30% negatief is. Opvallend is dat een kwart van de Nederlanders van Turkse afkomst zich zelfs onveilig voelt vanwege de Turkse invloed in Nederland.³² Dit betreft voornamelijk minderheidsgroepen, maar het gevoel van onveiligheid komt zelfs voor bij een klein deel die voor de regeringscoalitie heeft gestemd³³.

De directe impact van het Turkse diasporabeleid is enigszins beperkt, omdat een groot deel van de Turks-Nederlandse gemeenschappen weinig ontevreden is hiervoor is.³⁴ Sympathisanten van de Turkse regering vinden het beleid positief, maar kijken op een pragmatische wijze naar het diasporabeleid.

23 Yunus Emre Instituut is een cultureel centrum met als doel de Turkse taal, geschiedenis, cultuur en kunst te bevorderen.

24 Houtkamp et al., 2023.

25 Houtkamp et al., 2024.

26 Bakker & Casier, 2018.

27 AIVD en NCTV, 2024.

28 AIVD en NCTV, 2024.

29 Klei, 2021 en Tweede Kamer, 2022

30 Houtkamp et al., 2023.

31 Houtkamp et al., 2024.

32 Houtkamp et al., 2023.

33 Houtkamp et al., 2023.

34 Houtkamp et al., 2024.

Ze maken graag gebruik van diensten van de Turkse overheid, zoals weekendscholen. Maar als andere partijen dit zouden aanbieden, zou dat evengoed kunnen.³⁵

Hieronder gaan we in op de politieke, economische, sociaal-culturele en juridische aspecten van diasporabeleid en eventuele spanningen die daarmee samenhangen.

Politieke aspecten

Een belangrijke maatregel binnen het Turkse diasporabeleid was het doorvoeren van het stemrecht voor Turken in het buitenland tijdens de parlementaire verkiezingen in 2014.³⁶ Turkse staatsburgers kunnen ook in het buitenland stemmen en rondom de Turkse verkiezingen worden er ook in Nederland stembureaus ingericht. De Turkse politieke partijen zien in de Turks-Nederlandse gemeenschappen in het buitenland een groot electoraal potentieel en richten zich daarop in verkiezingscampagnes. Dit had als resultaat dat het percentage stemmers in het buitenland steeg en dat was het doel van president Erdoğan en zijn Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP). Uit onderzoek van Arkilic blijkt dat vooral (conservatieve) organisaties in Europa worden ondersteund die positief staan tegenover de Turkse regering. Zij krijgen steun van organisaties als YTB en UID. Het diasporabeleid van Turkije heeft daarom het zelfvertrouwen van leiders van conservatieve organisaties vergroot en hun organisatorische capaciteit versterkt.³⁷

Politieke campagnes kunnen spanningen oproepen tussen groeperingen onderling en tussen Turks-Nederlandse gemeenschappen en vertegenwoordigers van de Nederlandse overheid. De Turks-Nederlandse gemeenschappen is

ook politiek sterk gepolariseerd. Zo is er een sterke polarisatie tussen voor- en tegenstanders van de regering van president Erdoğan. De rivaliteit heeft geleid tot [relletjes bij stemlocaties in Nederland](#) tussen aanhangers van verschillende politieke partijen bij de presidentsverkiezingen in mei 2023.

De regering in Turkije ziet de diaspora als een belangrijk deel van het electoraat, die voornamelijk stemt op de regeringspartijen. In Nederland stemt een hoger percentage op regeringspartijen dan in Turkije zelf. Bij de presidentsverkiezingen in 2023 kreeg Erdoğan meer dan 70 procent van de Turks-Nederlandse stemmen. In Turkije kreeg hij 52 procent van de stemmen³⁸.

De Parlementaire Ondervragingscommissie Ongewenste Beïnvloeding uit onvrije landen (POCOB) noemt de beïnvloeding vanuit Turkije een specifieke vorm van beïnvloeding: 'Hoewel binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen veel diversiteit bestaat, kent zij een grote groep die zich zeer sterk verbonden voelt met de Turkse staat. Dit leidt bij anderen tot angst en een gevoel van onvrijheid om een mening te verkondigen die afwijkt van de lijn van de Turkse regeringspartij en daaraan gelieerde organisaties. De commissie constateert dat de invloed van de Turkse overheid leidt tot sociale druk en intimidatie in Nederland. Groeperingen als de Koerden, Armeniërs, alevieten en Gülen-sympathisanten zijn daar soms het slachtoffer van.'³⁹

³⁵ Houtkamp et al., 2024.

³⁶ Bakker & Casier, 2018.

³⁷ Arkilic, 2020.

³⁸ Turks staatspersbureau Anadolu, 28 mei 2023.

³⁹ Tweede Kamer, 2022.

Economische aspecten

De Turkse overheid heeft geen expliciet beleid om het zenden van geld naar familieleden vanuit het buitenland te stimuleren, maar het overmaken van geld blijft een bron van inkomsten voor Turkije. In 2020 werd er vanuit Nederland een bedrag van € 84.896.000 overgemaakt naar Turkije.⁴⁰ Een andere bron van inkomsten is het geld dat wordt betaald door Turkse Nederlanders om de dienstplicht af te kopen. Dat is momenteel ongeveer 6.700 euro per dienstplichtige.

Sociaal-culturele aspecten

ISN, de Nederlandse vertegenwoordiging van Diyanet, zegt aandacht te besteden aan het aanleren, voeden en behouden van de religieuze verplichtingen. Omdat de imams vanuit Turkije komen, zijn zij over het algemeen minder bekend met de Nederlandse samenleving en de taal. De Nederlandse tak van Diyanet (ISN) schrijft sinds 2017 de vrijdagpreken zelf.⁴¹ Deze worden zowel in het Turks als in het Nederlands uitgesproken in de moskeeën en gepubliceerd op de website van ISN. Voor informele scholing in de eigen taal en cultuur kunnen instellingen in Nederland subsidie aanvragen in Turkije. In september 2019 werden er [in de media zorgen geuit](#) over de buitenlandse invloed op dit informele onderwijs. De Minister van Buitenlandse Zaken van Turkije heeft toen laten weten dat het niet de bedoeling is dat de gesubsidieerde activiteiten indruisen tegen de normen en waarden van het betreffende land. Onderzoekers hebben in de lessen geen antidemocratische, anti-rechtstatelijke of anti-integratieve boodschappen of effecten geconstateerd. De aanbieders van informeel onderwijs gaven aan open te staan voor verbinding, contact en vormen van controle.⁴²

⁴⁰ Ehrismann, De Gruijter, Bouwmeester & Sikkema, 2022.

⁴¹ Houtkamp et al, 2024.

⁴² Brief aan de Tweede Kamer. Vergaderjaar 2019–2020, 29 614, nr 153. Grondrechten in een pluriforme samenleving, Den Haag, 19 juni 2020.

Juridische aspecten

De dubbele of Turkse nationaliteit brengt rechten en plichten met zich mee: erfrecht, kiesrecht, dienstplicht en registratieplicht. Dit kan de keuze om de nationaliteit te behouden beïnvloeden.

Nederlanders met een Turks paspoort worden als Turkse onderdanen behandeld door Turkije. Veel Turkse Nederlanders die kritisch zijn naar de Turkse regering vrezen dat hun uitingen in de media consequenties kunnen hebben, bijvoorbeeld bij een reis naar Turkije.⁴³

Het kan de grens overgaan naar 'ongewenste inmenging' als het Turkse consulaat bijvoorbeeld weigert het paspoort te vernieuwen van Gülen-sympathisanten, zoals gerapporteerd door Freedom House.⁴⁴

In onderstaand schema zijn de drie vormen van invloed onderverdeeld naar de politieke, economische, sociaal-culturele en juridische aspecten.

⁴³ <https://nos.nl/artikel/2190894-nederlanders-melden-intimidatie-in-turkije>.

⁴⁴ Freedom House, 2024.

Mate van invloed vanuit Turkije op de Turks-Nederlandse groeperingen

Aspect	Politiek	Economisch	Sociaal-cultureel	Juridisch
Indirecte invloed	Spanningen in Turkije rond Koerden, Armeniërs of de Gülenbeweging.	Achteruitgang van de economie en toenemende armoede onder de bevolking.	Band met familie en eigen groepering; Invloed vanuit Turkije op behoud van Turkse culturele waarden bij Turks-Nederlandse gemeenschap.	Dubbele of Turkse nationaliteit met rechten en plichten: erfrecht, kiesrecht, dienstplicht & registratieplicht.
Diaspora beleid	Stemrecht en verkiezingen voor Turkse Nederlanders.	Afkoop dienstplicht als middel om inkomsten te verwerven.	Appel op blijvende verbondenheid met eigen taal, cultuur en identiteit; Het zenden van imams vanuit Turkije; Activiteiten van het YTB en Yunus Emre Instituut.	Turkse nationaliteit brengt met zich mee dat velen zich niet vrij voelen kritiek te uiten.
Ongewenste inmenging	Intimidatie van politieke tegenstanders. Het doorgeven van politieke tegenstanders aan Turkse regering; Spionage van en via diaspora.	Geen directe aanwijzingen. Mogelijk economische spionage.	Geen directe aanwijzingen.	Intrekken paspoort of weigering vernieuwing. Weigering toegang tot het land.

Tips voor gemeenten en professionals

Versterk uw kennis- en informatiepositie

- Volg de landelijke informatie en vergroot uw kennis over de ontwikkelingen in de Turks-Nederlandse gemeenschap en over de mogelijke effecten van ongewenste buitenlandse inmenging op de gemeenschap en de samenleving.
- Zorg ervoor dat u een goed beeld heeft van de Turks-Nederlandse gemeenschap in uw gemeente, welke verschillende (sub)groepen er zijn en hoe die zich onderling verhouden.
- Probeer in overleg met de gemeenschap op de hoogte te blijven van culturele en politieke bijeenkomsten die door verschillende groeperingen georganiseerd worden. Maak een inschatting of bepaalde bijeenkomsten tegenreacties of spanningen kunnen oproepen.

Versterk het contact met de Turks-Nederlandse gemeenschap

- Bouw een netwerk op van sleutelpersonen van de verschillende groeperingen. Zoek naar sleutelpersonen met een open houding. Bouw aan een duurzame vertrouwensrelatie.
- Draag zorg voor regelmatig contact zodat u tijdig kunt beschikken over informatie wat er leeft binnen de verschillende groeperingen en of er spanningsbronnen zijn.
- Betrek verschillende groeperingen binnen deze gemeenschap bij samenlevingsvraagstukken in de gemeente, om de onderlinge binding en de binding met de samenleving te versterken.
- Zorg ervoor dat de politie met invloedrijke sleutelpersonen uit deze gemeenschappen kan praten als er risico's zijn op ongeregeldeheden.

Vergroot veerkracht

- Ondersteun bovengenoemde sleutelpersonen en bruggenbouwers bij het verminderen van spanningen en polarisatie tussen groeperingen.
- Steun de organisatie van bijeenkomsten waar verschillende groeperingen samen aan een gemeenschappelijk doel kunnen werken. Ondersteun als gemeente alleen dialoogbijeenkomsten om verschillen te overbruggen als de verschillende groeperingen daarvoor zelf het initiatief nemen. Neem als gemeente liever niet het voortouw hierin. De overheid wordt namelijk lang niet altijd als 'neutraal' gezien.
- Kies geen partij. Bespreek met alle groeperingen de emoties die er leven en de eventuele onderlinge spanningen. Bespreek de spelregels van de democratische rechtstaat en geef grenzen aan: Verschillen mogen er zijn, protest mag, maar niet met geweld en intimidatie. Spreek groeperingen aan als ze de regels van de rechtstaat overtreden.

Gebruik verbindende communicatie

- Maak gebruik van inclusieve taal en spreek niet in 'wij-zij-termen'. Spreek Turkse Nederlanders bij voorkeur aan als Nederlander en/of lokale inwoner van de gemeente.
- Houd rekening met de diversiteit binnen de gemeenschap en heb oog voor de behoeften van Turks-Nederlandse groeperingen.
- Wees bewust van het feit dat discriminatie van de groepen ertoe kan leiden dat groepen zich minder thuis voelen in Nederland hierdoor een sterkere band met het land van herkomst aangaan. Tracht inclusie te bevorderen en discriminatie tegen te gaan. Zorg ervoor dat alle groepen zich thuis kunnen voelen in Nederland. Hoe sterker de band met Nederland, hoe minder vatbaar voor negatieve invloed vanuit Turkije.⁴⁵

⁴⁵ Houtkamp et al., 2024.

Meer informatie

Bij vragen over dit thema of dit informatieblad kunt u bij [Expertise-unit Sociale Stabiliteit](#) (ESS) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid terecht.

Relevante publicaties:

- [Infoblad Leernetwerk Polarisatie](#)
- [Handreiking samenwerking met sleutelpersonen](#)
- [Infosheet Fenomeenanalyse 'Over de grens' | Publicatie | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)
- [Communicatietoolkit ongewenste buitenlandse inmenging \(OBI\)](#)

Literatuur

- AIVD en NCTV (2024). *Over de grens. Statelijke inmenging in diasporage-meenschappen in Nederland*. Fenomeenanalyse. Den Haag: AIVD/NCTV.
- Arkilic, A. (2020). *Empowering a fragmented diaspora: Turkish immigrant organizations' perceptions of and responses to Turkey's diaspora engagement policy*, Mediterranean Politics.
- Bakker, L. & Casier, M. (2018). *Grenzeloze loyaliteit? Een onderzoek naar het Turks Diaspora beleid en de ervaringen van de Turkse Belgen*. Universiteit Ghent: Ghent.
- Baser, B., Erdi Öztürk, A. (2021). *Positive and Negative Diaspora Governance in Context: From Public Diplomacy to transnational authoritarianism*. In: Yavuz, M.H., & Öztürk, A.E. (Eds.). (2021). *Erdoğan's Turkey: Islamism, Identity and Memory* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003164555>
- Bruinessen, Martin van (2010). *'De Fethullah Gülenbeweging in Nederland. Een rapport opgesteld op verzoek van de Minister voor Wonen, Wijken en Integratie'*, Utrecht: Universiteit Utrecht
- CBS (2024). *Rapportage Integratie en samenleven*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

- Ehrismann, M., De Gruijter, M., Bouwmeester, M., & Sikkema, M. (2022). *Remittances. Belemmeringen bij geldtransacties van migranten naar familie in hun land van herkomst*. Verwey-Jonker Instituut.
- Europees Parlement (2021). *Ontwerpresolutie naar aanleiding van een verklaring van de vicevoorzitter van de Commissie/hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid ingediend overeenkomstig artikel 132, lid 2, van het Reglement over de onderdrukking van de oppositie in Turkije, met name de Democratische Partij van de Volkeren (HDP)*. Zittingsdocument B9 0408/2021/6.7.2021/2788-RSP.
- Finkel, C. (2008). *De droom van Osman. Geschiedenis van het Ottomaanse Rijk (1300-1923)* Amsterdam: Mets & Schilt.
- HakDer (2016). *Position Paper, Hoorzitting Tweede Kamer, 10 oktober 2016*
- Hoffman, M., Makovsky, A., & Werz, M. (2020). *The Turkish diaspora in Europe: Integration, migration, and politics*. Center for American Progress, 10(12).
- Houtkamp, C., Heukelingen, N. van, Laan, T. van der (2024). *Patriottisme ontmoet pragmatisme Het Turkse diasporabeleid in Nederland*. Den Haag: Clingendael.
- Houtkamp, C., Heukelingen, N. van, Laan, T. van der, Veen, E. van (2023). *Het Turkse diasporabeleid in Nederland. Over het perspectief van de Turks-Nederlandse gemeenschap en het Turkse diasporabeleid*. Den Haag: Clingendael.
- Kennisplatform Integratie en Samenleving (KIS) en Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) (2019). *Informatieblad Verhoudingen tussen Turks-Nederlandse groeperingen*. Utrecht/Den Haag: KIS/ESS.
- Klei, E. (2021). *Vijf jaar na de coup: hoe zit het met de Turkse spanningen in Nederland?* De Kanttekening; 15 juli 2021.
- Lubbers, M., Fleischmann, F., Geurts, N., & Gijsberts, M. (2024). *Political Turmoil and Attitude Change Among the Diaspora. The Impact of the 2016 Attempted Military Coup on Homeland Orientation Among Recent Turkish Immigrants in the Netherlands*. International Journal of Public Opinion Research, 36(1), edado43.

- Moors, J.A., E. van den Reek Vermeulen, M. Siesling (2009) *Voedingsbodem voor radicalisering bij kleine etnische groepen in Nederland. Een verkennend onderzoek in de Somalische, Pakistaanse, Koerdische en Molukse gemeenschappen*, Tilburg: IVA
- Soetenhorst, B. (2016). 'We leven in heerlijkheid', Het Parool, 10 oktober, 2016
- Sunier, T. & Landman, N. (2014). *Turkse islam. Actualisatie van kennis over Turkse religieuze stromingen en organisaties in Nederland. Een literatuurstudie in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken Werkgelegenheid*, Amsterdam/Utrecht: Vrije Universiteit Amsterdam / Universiteit Utrecht.
- Suryoye Aramese Federatie Nederland (2024). <https://aramesefederatie.org/arameeers/in-nederland/> - geraadpleegd op 22-11-2024.
- Freedom House (2024). *Turkey: Transnational Repression Origin Country Case Study*. Geraadpleegd januari 2025, <https://freedomhouse.org/report/transnational-repression/turkey>.
- Tweede Kamer (2018). Kamerstuk kenmerk 2223363. Brief ongewenste buitenlandse inmenging, Tweede Kamer der Staten-Generaal. 16 maart 2018.
- Tweede Kamer (2022). *Brief aan de Tweede Kamer Vergaderjaar 2019–2020*, 35 228, nr. 4. *Parlementaire ondervraging ongewenste beïnvloeding uit onvrije landen*. Den Haag, 25 juni 2020.
- Tweede Kamer (2023). *Brief aan de Tweede Kamer over de eerste fase onderzoek Clingendael naar het Turkse diasporabeleid in Nederland*. Referentie 2023-0000528865. Den Haag, 2 oktober 2023.
- Veerman, G.J.M. & J.J.S. Weitenberg (2008) *'Armeniërs in Nederland; een verkennend onderzoek'*, Den Haag: FAON.
- Zürcher, E.J., (2006). *Een geschiedenis van het moderne Turkije*, Sun uitgeverij.

COLOFON

Auteurs: Drs. H. Bellaart
Foto omslag: Adobe Stock nr. 316330238, Sharafmaksumov
Uitgave: Verwey-Jonker Instituut
Giessenplein 59-C
3522 KE Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-94-6409-370-4
© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, mei 2025

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.